

Релігійний чинник та його використання у сучасній гібридній війні

КРУГЛИЙ СТІЛ-ДИСКУСІЯ

Оглядаючись на ці події сьогодні, стає очевидно, що УПЦ МП старалась зберегти свій вплив для навіювання українцям “русского мира”.

Література

1. RELIGIOUS PLURALISM IN UKRAINE. URL: <https://harvard-cga.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=9d7160c9e77a4f7bbd0384fe60eb3e2a>
2. Перехід церковних громад до ПЦУ. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%85%D1%96%D0%B4_%D1%86%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4_%D0%B4%D0%BE_%D0%9F%D0%A6%D0%A3
3. Explore Ukraine's Contemporary Religious Landscape in MAPA's New Story Map Journal . URL: <https://huri.harvard.edu/news/explore-ukraines-contemporary-religious-landscape-mapas-new-story-map-journal>
4. Як Московська церква рятує себе в Україні. Десять прийомів. URL: <https://glavcom.ua/country/society/yak-moskovska-cerkva-ryatuje-sebe-v-ukrajini-desyat-priyomiv-566126.html>

Ярослав Стоцький

професор, доктор гуманістичних та історичних наук, професор кафедри психології Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя

УКРАЇНОФОБСТВО МОСКОВСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я: ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Політика як суспільна діяльність співвідноситься із такими сферами суспільного життя як: економічною, соціальною, духовною, зокрема із релігією, культурою, мораллю. Зокрема, тісний зв'язок політики з релігією простежується впродовж усієї політичної історії людства як у минулому, так і в сучасності. Його проявом є релігізація політики та політизація релігії в залежності від політичної системи. Так, релігізація політики здійснюється у використанні релігійного фактору для досягнення політичної мети використання церквою (релігією) державних ЗМІ для пропаганди віровчення, релігійного виховання в недержавних навчальних і виховних закладах, забезпечення державою нормальних толерантних умов для свободи віровизнання і віросповідання. Натомість,

Релігійний чинник та його використання у сучасній гібридній війні

КРУГЛИЙ СТІЛ-ДИСКУСІЯ

політизація релігії простежується у такому: участю у політичній діяльності служителів культу та релігійних організацій; функціонуванням політичних рухів і партій на релігійній основі; участю релігійних інститутів у врегулюванні політичних і соціальних конфліктів. Церква (релігія) у сферу свого функціонування прямо чи опосередковано включають такі аспекти своєї суспільно-політичної діяльності як формування впливу на ставлення віруючих до суспільства, політичної системи чи влади; пропаганду суспільно-політичних релігійних доктрин; участь у масових акціях (молебнях, ходах, прощах) на захист суспільно-політичного ладу чи проти нього [1, с. 34].

Але з історичного досвіду випливає, що прагнення домінування церкви над державою, так і держави над церквою мало негативні наслідки як для держави, так і для церкви. І, якщо використання релігії із політичною метою всередині держави, у межах якої вона функціонує, у державні справи є деструктивним явищем, в контексті суто внутрішніх відносин між державою і церквою, та, якщо це цілеспрямовані дії зовнішньої політики іншої держави з метою дестабілізувати внутрішню політичну ситуацію, то тоді таке втручання загрожує безпеці держави, у якій такі процеси здійснюються, але є допоміжним фактором для здійснення своєї експансіоністської політики «зовнішньої» держави у якій і знаходиться центр даної релігійної організації, який залежить від політичної влади, наприклад, фінансово. Тобто, концепція політичної влади є системною і впливає на біхевіоризм даної церкви (релігії), яка для політичної влади є її інструментом у зовнішній політиці, наприклад, на ідеологічно-пропагандистському напрямку стосовно ролі московського православ'я в Україні як в минулому, так і в наш час.

Але, слід зазначити, що ще до переяславського приєднання України до московії, на наших теренах не було релігійної єдності між народом, між регіонами, між духівництвом, відбувалися періодичні зміни домінування релігійних конфесій, українське християнство, по суті, було слухняним знаряддям у руках світських властей як своїх, так і чужих. Проте, ідея власного державотворення не згасала із покоління до покоління, її духовними провідниками стають інтелігенція і свідоме українське духовенство.

Отож, після переяславського приєднання України до московії, українське православ'я потрапило у залежність від московського патріархату, особливо із 1686 року, коли Київську православну митрополію було йому підпорядковано, до речі, не за приписами канонічного права. Таким чином, московський патріархат, утворений у 1589 році, почав реалізовувати ідею старця – монаха Філофея «Москва – Третій Рим», яку він задекларував

Релігійний чинник та його використання у сучасній гібридній війні

КРУГЛИЙ СТІЛ-ДИСКУСІЯ

ще на початку XVI століття. І із останньої чверті XVII століття спостерігається поступова денационалізація народів, які населяли московію як її урядниками в Україні, так і московським духовенством.

Активізувався цей процес із проголошенням Петром I Московії Російською імперією та скасуванням у 1721 році московського патріаршества і заміна його Священним синодом (проіснує до 1917 р.) на чолі із обер-прокурором, тобто, як департаментом чи міністерством у підпорядкуванні світській державній владі. Отож, під тиском такого симбіозу державної політики і російського православ'я, почався занепад української національної культури, згасало в українців почуття національної ідентичності, відбувалася заміна українських православних традицій московськими.

І Катерина II також активно продовжувала політику світського і церковного зросійщення України: почався наступ на українську мову, національну освіту, заборона видання українських церковних і шкільних книг і підручників, та, навіть, було заборонено будівництво і розпис храмів в українському національному стилі. Внаслідок такої масштабної русифікації як московською державою, так і московським православ'ям, в українське суспільство «впроваджувалася російська культура, мова, звичаї і це спричинило у частини українства подвійну (українську і російську) ідентичність, з'явився так званий білінгвізм (вживання двох мов) у виробничій, побутовій та церковній сферах»[2, с.100].

Українофобська політика Росії та її слуги-православ'я виразно простежується, наприклад, також у 1795-1839-1875-1946-1949 роках, коли було насильницьки ліквідовано Українську Греко-Католицьку Церкву на Правобережній Україні, в Холмщині, Галичині і Закарпатті. Щоправда, роки XX століття, це вже дії комуністичної влади, але також із активним залученням до цих репресивних акцій російського православ'я, прикриваючись гаслом «повернення до батьківської віри» і таким способом позбуваючись єдиної церковної інституції, яка плекала в українців національну ідентичність.

Поетапне нищення російським православ'ям українських православних і греко-католицьких Церков «відбувалося на засадах великоросійської державницької ідеї: ніякої України не існує, це – внутрішня справа Росії і в неї ніхто не має права втручатися. Цим самим Російська Православна Церква вивела українську релігійну проблему (як і національну – Я. С.) із сфери міжнародного впливу, полишивши українське християнство сам-на-сам із своїм підступним ворогом» [3, с. 34]. Тобто, московське православ'я стало знаряддям уніфікації і централізації політики самодержавства, провідниками ідеології

Релігійний чинник та його використання у сучасній гібридній війні

КРУГЛИЙ СТІЛ-ДИСКУСІЯ

панславізму і російського цезаропапізму, що не втратило своєї актуальності в наш час у роки російсько-української війни.

Проводячи політику українофобства на українських землях, які Росія поглинула внаслідок трьох поділів Польщі (1772, 1793 і 1795 рр.), вона спрямувала вістря своєї зовнішньої політики і на терени Галичини, Буковини й Закарпаття, які тоді належали до Австрійської імперії, готуючи там серед українського населення ідеологічно-пропагандистський, щедро нею (Росією) фінансований ґрунт. Це вилилося наприкінці XVIII і впродовж XIX століть у виникнення суспільно-політичних і мовно-літературних москвофільських (русофільських) течій, які спочатку обстоювали національно-культурну, але пізніше – державно-політичну єдність із російським народом і Росією. На цьому векторі своєї зовнішньої імперської політики Росія врахувала те, що українським народом було втрачено власну державність, тривало багатовікове іноземне поневолення, відособленість і роздробленість окремих українських земель, денационалізація освіченої еліти та низький рівень національної самосвідомості мас [4, с. 485].

Москвофіли за багатої фінансової підтримки Російської імперії створили низку своїх періодичних видань у другій половині XIX ст., деякі із яких діяли й до початку Першої світової війни, такими були: «Слово», «Боян», «Славянська зоря», «Русская рада», «Галичанин», «Русское слово» та інші, у яких відкрито проголошували гасла національно-культурної єдності з Росією, наприклад, що «Русь Галицька, Угорська, Київська, Московська і Тобольська і пр. под взглядом етнографическим, историческим, лексикальным, литературным, обрядовим есть одна та же самая Русь» [4, с. 486]. Окрім того, на протигагу українській «Просвіті» утвореній у 1868 році, москвофілами було утворено у 1876 році їхнє «общество им. Качковського», яке також, як «Просвіта» створило свою паралельну мережу місцевих філій і читалень у Галичині. Слід зазначити, що москвофіли при латентному сприянні московського українофобського православ'я пропагували під виглядом очищення греко-католицького обряду від латинізації (деякі її правила були прийняті у 1720 році на Замойському синоді Уніятської церкви), поширення російського православ'я.

Отож, імперська політика російського самодержавства і православ'я вклинювалося в українські терени під Австро – Угорською імперією. І це не пройшло безслідно, а дало позитивний результат для російського православ'я, особливо уже в радянський сталінський період, коли в 1945-1946 роках реалізовувався проєкт спецслужб СРСР щодо заборони і згодом ліквідації УГКЦ із можливістю переходу – возз'єднання духовенства цієї Церкви із

Релігійний чинник та його використання у сучасній гібридній війні

КРУГЛИЙ СТІЛ-ДИСКУСІЯ

Російською Православною Церквою, то майже 80% його включилося в структуру московського патріархату, але це не означає, що вони усі відмовилися від греко-католицької традиції. Подібне було у ті ж роки і з духовенством УАПЦ, хоча, все-таки, домінантною не була ідеологія москвофільства, а швидше психологія страху за своє життя і життя своїх рідних від ГУЛАГів, але й також не слід відкидати психологію пристосування і конформізму, але-але... Ці конкретні аспекти детермінізму висвітлені в одній із моїх монографій.

Щодо сучасної українофобської позиції московського православ'я і її філії в Україні – УПЦ МП, то тут, мов на лакмусовій смужці видно увесь їхній антиукраїнський біхевіоризм як в роки незалежності України, так і безпосередньо в роки російсько-української війни. Російська Православна Церква розглядає російську агресію як можливість зберегти та поширити свій вплив на Україну, як внутрішньоукраїнський конфлікт, як громадянську війну. І в цьому їй підіграє й УПЦ МП, яка, наприклад, три Кримські єпархії визнала закордонними. РПЦ всебічно пропагує «русский мир» за межами рф і безпосередньо в Україні, намагаючись здійснити проросійську інтеграцію на всьому пострадянському просторі, що відповідає інтересам російського мілітаризму, тож не дивно, що глава цієї церкви, московський патріарх Кіріл (Гундяєв) беззаперечно підтримав широкомасштабне вторгнення росії в Україну. А підпорядкована йому УПЦ МП підтримує сепаратистів і в Криму, і на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей. Її духовенство на неокупованих територіях відмовляється відспівувати загиблих українських воїнів, вшановувати їх, а на територіях лінії бойових зіткнень деякі із них зберігали зброю та надавали укриття для російських військових злочинців у храмах і монастирях.

І хоч митрополит УПЦ МП Онуфрій (Березовський) офіційно й звернувся до путіна із проханням негайно припинити «братовбивчу війну», все це виглядає як димова завіса, щоб і надалі вірно служити росії, «русському миру», бо які ми брати із росіянами, а це свідчить, що Онуфрій й надалі залишається пропагандистом російського панславізму. І таким проросійським духом наповнені підлеглі йому, а, напевно, скоріше ФСБ, ієрархи і попи. Наприклад, на початку осені 2022 року оперативники СБУ провели обшуки у митрополита Вінницького та у митрополита Кіровоградського і в інших священнослужителів на підставі інформацій про причетність їх до поширення ідей, що посягають на територіальну цілісність України та розпалювання ворожнечі. І як заявив в.о. голови СБУ Василь Малюк, що це середовище – ідеальне поле для функціонування ворожої резидентури, він ще й зазначив, що

Релігійний чинник та його використання у сучасній гібридній війні

КРУГЛИЙ СТІЛ-ДИСКУСІЯ

спочатку повномасштабної війни проти України СБУ відкрила 23 кримінальних провадження проти священнослужителів цієї конфесії, висунувши звинувачення 33 підозрюваним, які діяли як класичні агенти збору глибинної інформації, а також, як коригувальники вогню [5]. Або в останній декаді того ж листопада у Чернівецько-Буковинській, Івано-Франківській і Сарненській єпархіях, а також у Почаївській лаврі під час проведення обшуків працівниками СБУ було виявлено багатотисячні наклади антиукраїнської літератури, російські документи, значні суми коштів, диверсантів, тощо. Свою оцінку щодо ставлення московського патріархату, тобто, російського православ'я, в тому числі й УПЦ МП, до російсько-української війни недавно висловили ватиканські ієрархи і папа Франциск, до речі, завдяки йому активізувався в останні місяці обмін українських і російських військовополонених, як це зазначають, не публічно, деякі компетентні джерела. Отож, під час свого візиту у Казахстан папа Франциск сказав: «Будь-яка релігія, яка виправдовує війну і використовується для військових цілей, є ерессю», маючи, без сумніву, на увазі московський патріархат, так само заявляли і ватиканські дипломати і кардинали: «Те, що проповідує зараз патріарх Кіріл, - це є відкрита ересь» [6].

Але «русский мир» живе і діє не тільки серед духовенства УПЦ МП, але й серед її прихожан, наприклад, в листопаді цього, 2022 року, вони одноставно під час літургії у храмі Києво-Печерської лаври виспівували своє марення про відродження росії – «да возродится Русь». І це тільки ті приклади, які ми отримуємо від ЗМІ, але скільки їх насправді – невідомо. Та суть така, що у Верховній Раді є два зареєстрованих законопроекти про заборону діяльності УПЦ МП в Україні, але чомусь законодавці їх не розглядають. Начебто із кількох причин: по-перше, з точки зору релігієзнавців і правників ці проекти потребують доопрацювання; по-друге, їх ніби блокують впливові персони із ОП; по-третє, Державна служба України з етнополітики та свободи совісті шукає різні юридичні і канонічні шляхи, аналізує колізію різних Грамот, які стосуються правової діяльності УПЦ МП, її Статутів і, дивно, не знаходить підстав, щодо зняття з реєстрації та надання експертної оцінки щодо її антиукраїнської діяльності Верховній Раді України для прийняття відповідного закону.

Але УПЦ МП є надалі із амвонів і поза ними пропагує «русский мир», не засуджує російські звірства і геноцид, обстріли міст і сіл, знищення нашої інфраструктури чи погрози росії застосувати проти України ядерну зброю. Отож, щоб загасити українофобство московського православ'я разом із поширенням в Україні «русского мира», антиукраїнської діяльності, необхідне негайне втручання Української держави в таку ситуацію, спираючись

Релігійний чинник та його використання у сучасній гібридній війні

КРУГЛИЙ СТІЛ-ДИСКУСІЯ

на свої безпекові інтереси. Тобто, слід впорядкувати відносини в українському православ'ї згідно з вимогами українського законодавства і міжнародного права, прав і свобод громадянина і також канонів Вселенського православ'я, бо не логічно, неправильно, абсурдно, що на дев'ятому році війни українське суспільство, як і в минулому, шантажує УПЦ МП – релігійна організація, яка підпорядкована країні-агресору і виконує її ідеологічно-пропагандистські, політичні і, навіть, мілітарні накази, і яку, настав уже давно час, необхідно деполітизувати або й заборонити, бо підстав для цього у нашої держави і суспільства достатньо. Було б бажання...

Література

1. Томахів В. Я. Політологічні аспекти державного управління. Т., 2012. 200 с.
2. Шуба О. В. Релігія в етнонаціональному розвитку України (політологічний аналіз). К.: Криниця, 1999. 324 с.
3. Колодний А. М. Релігійне сьогодення України: роздуми, оцінки і прогнози (тематична збірка вибраних статей і тез). Київ, 2009. 450 с.
4. Довідник з історії України (А-Я)/ за заг. ред. Підкови І. З., Шуста Р. М. К.: Генеза, 2001. 1136 с.
5. Княжицький М. В. Україні потрібно заборонити російську православну церкву. URL: https://espresotv_v-ukraini-kotri (дата 09. 11. 2022).
6. Панченко Ю. Таємна допомога Папи Римського. Що не помітила Україна за скандальними заявами понтифіка. Європейська правда: електронна газ. 25. 11. 2022. URL: tegration.com.ua